

AHMET VEFİK PAŞA'NIN YAZDIĞI TİYATROLARIN ÖZELLİKLERİ

Hazırlayan

Araş. Gör. Ammar Hemli Maariç

خصائص مسرحيات
أحمد و فيق باشا

م. م. عمار هملي معارج

العنوان الوظيفي: تدريسي كلية اللغات قسم اللغة التركية - جامعة بغداد

رقم الهاتف: 07714853125

البريد الالكتروني: ammarhamli@colang_uoBaghdad.ed.iq

BAGDAT - 2022

ÖZET

Büyük Türk Devlet Adamı ve Yazarı olan Ahmet Vefik Paşa, Türk Edebiyatı'na yapmış olduğu katkılar sebebiyle ehemmiyeti pek çoktur. Pek çok önemli esere imza atmış, sözlükler ve tiyatro oyunları yazmış, pek çok açıdan Türk Edebiyatına katkılar sunmuştur. 1 Nisan 1891 tarihinde hayata gözlerini yuman Ahmet Vefik Paşa'nın cenazesi, İstanbul Rumelihisarı'nda bulunan Kayalar Mezarlığı'ndadır.

İçerisinde komedi ve dram gibi her türden oyunun sahne edilebildiği, karakterler ve buldukları hallerin ayrıntılı ve tek tek açıklandığı, pek çok kısma ayrılabilen eserlere tiyatro eseri denilir. Nitekim tiyatro eserleri, her ne kadar kitap olarak yayınlansa da, amacına uygun olarak bir tiyatro sahnesinde oyuncular tarafından oynanması için yazılmaktadır. Türk Edebiyatında pek çok tiyatro yazarı yetişmiştir. Her ne kadar roman veya şiir gibi gelişme gösteremese de tiyatro, Türk Edebiyatında Ahmet Vefik Paşa gibi yazarlar tarafından gelişme kaydetmiştir. Don Civani, Dudu Kuşları, Adamcıl, Azarya, Merakî, Yorgaki Dandini, Zor Nikâh, Kocalar Mektebi, Kadınlar Mektebi, Tartüffe ve Zoraki Tabip olmak üzere tiyatro eserleri kaleme alan Ahmet Vefik Paşa, üslubu ve konu bütünlüğü açısından bakıldığında, diğer tiyatro yazarlarından ayrılmaktadır. Nitekim kendisine has üslubu ve alaycı tavrı ile, Türk Edebiyatındaki tiyatro birikimine yepyeni bir soluk ve bununla beraber yeni bir boyut kazandırmıştır.

Çalışmamıza bu kapsamlı özet ile başlıyoruz. Ardından 19. Yüzyıl Türk Edebiyatının en önemli yazarlarından biri olan Ahmet Vefik Paşa'nın hayatı, edebi kişiliği ve eserleri tanıtıldıktan sonra, tiyatro hakkında kısa bir girişin ardından, Ahmet Vefik Paşa'nın tiyatro eserleri, kısaca incelenecektir. Yapılacak olan bu incelemenin ardından, özellikle en önemli tiyatro eserleri olan Zor Nikahı, Tabibi Aşk, Meraki ve Zoraki Tabip isimli tiyatro eserlerinden hareketle ve alıntılar yapmak suretiyle, kendisinin tiyatro özellikleri ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Vefik Paşa, Tiyatro, Eser, Edebiyat, Piyas, Oyun, Sahne, Perde, Edebi Eser, Yorum ve Düşünce, Anlam Bilgisi, Diyalog, Şahıs Kadrosu, Oyun Yazarlığı, Drama.

GİRİŞ

Ahmet Vefik Paşa, hayatı, edebi kişiliği ve eserleri:

Osmanlı Padişahlarından biri olan 2. Mahmut Han döneminde dünyaya gelmiş olan yazarın memleketi İstanbul'dur. Kendisinin doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Genel olarak 3 Temmuz 1823, Ahmet Vefik Paşa'nın doğum tarihi olarak kabul edilse de, buna dair elimizde kesin kanıt yoktur. (İNAL, 1982: 651)

Hayatının ilk eğitim faaliyetlerini ailesinden almıştır. Yıl 1831'de, İstanbul'da bulunan ve şimdiki Kara Harp Okulu gibi eğitim veren Mühendishane-i Berri-i Hümayun isimindeki askeri okula yazıldı. Nitekim daha önce burada, çok sevdiği dedesi de öğretmenlik yapmıştır. Bu okulda eğitimini yarıda kesmek zorunda kalan Ahmet Vefik Paşa, 1834 senesinde bu okuldan ayrılmıştır. Nitekim babası, mütercim olarak Paris'e gönderilmiş, küçük Ahmet Vefik ise, babasıyla birlikte Paris'e girmiştir. Eğitimine, Paris'te bulunan Saint Louis İdadisi yani şimdiki adıyla Lisesi'nde devam etmiştir. (TANSEL, 1964: 118-119)

Ayrıca Fransa'nın Başkenti olan Paris'in en güzel lisesi olan Saint Louis Lisesi'nde, meşhur Fransız Yazar Alexandre Dumas (diğer adı Fils) ile sınıf arkadaşı olduğu bilinmektedir. (AKÜN, 144: 1989)

Büyük Türk Yazar ve Mütefekkir Ahmet Vefik Paşa, Fransız diline olan hâkimiyetini, Paris'te daha çok güçlendirdi. Nitekim Paris'e gitmeden önce de, memleketi İstanbul'da Fransızca eğitimine başlamıştı. Bununla beraber, Latince ve Grekçe dillerinde de eğitim almasıyla beraber, pek çok dili öğrendi. Hatta öyle bir seviyeye ulaştı ki, anadili olan Türkçe gibi yazıp okuyabiliyordu.

Bu sıralarda Ahmet Vefik Paşa'nın babası, Paris'te elçilik müsteşarı oldu. Dolayısıyla Ahmet Vefik Paşa ve ailesi, bir müddet daha Paris'te ikamet ettiler. 1837 yılında, Ahmet Vefik Paşa'nın babası olan Ruhiddin Efendi, Paris'teki vazifesinden

ayrılıp İstanbul'a döndü. Yine 1837 tarihinde Ahmet Vefik Paşa, Tercüme Odası adındaki devlet kurumunda çalışma hayatına başladı. Nitekim burada, daha önce babası ve dedesi de görev yapmış, şimdi sıra Ahmet Vefik Paşa'ya gelmişti. Burada bir miktar süre ile hizmet verdikten sonra terfi edip, Hâceganlık makamına kadar yükselmiştir. Eskiden yüzbaşı rütbesinin karşılığı olan bir sivil rütbe olan Hâceganlık, Ahmet Vefik Paşa'nın yeni makamı olmuştur. (DEVELLİOĞLU, 1995: 305)

Ahmet Vefik Paşa, memleket olarak doğuda doğmuş, büyümüştür. Yetişme yeri ise batıdır. Dolayısıyla doğu-batı sentezi yapmış ve her iki cenahı da iyi bilen bir münevver idi. Yabancı yapılar tarafından dikkatle incelenmiş ve onların odağında olmuştur. O dönemlerde batı devletleri ile ilişkiler kuran Osmanlı İmparatorluğu, diplomatik birtakım ilişkiler için kendisine danışmıştır. Bundan dolayı da rütbesi her geçen vakit giderek artmaya devam etmiştir. Bu minvalde, tarih 1840'da rütbesi rabiaya yükselmiştir. Bilhassa tanzimatın ardından verilmeye başlanan bu rütbe, kolağası mevkiindeki sivil memurlara verilmiş bir rütbedir. (DEVELLİOĞLU, 1995: 917)

Nitekim Ahmet Vefik Paşa, bu rütbeden dolayı, Elçilik Katibi görevi doğrultusunda yine Londra'ya gönderilmiştir. (İNAL 1982: 651). Londra'ya bu ikinci kez gelişinde, kendinden çok daha emin ve karakterli bir yapısı olan Ahmet Vefik Paşa, bu ikinci gelişinde bir de İngilizce'yi öğrenerek Türk Poligotlar arasına adını yazdırmıştır. Bu ikinci Londra seyahatinde, 2 yıllık süreyle Londra Elçiliğinde çalışmıştır. Sene 1842 olunca bazı diplomatik meseleleri ele alması ve gözlem yapması amacıyla Sırbistan ülkesine gönderilmiştir.

Oradan döndüğü sırada yeni rütbesi Yolcu Pasaportları Muayene Müdürlüğü olmuştur. 1843 yılında ise iki yıllığına İzmir vilayetine gönderilmiş, dönüşü olan 1845 yılında ise kendisine binbaşılık ritbesi olan Salise adındaki rütbe tevdi edilmiştir.

Ahmet Vefik Paşa, her başka vilayet veya ülkeye sevkinde, yeni ve daha yüksek bir rütbe ile taltif edilmiştir. Nitekim ardından, Tercüme Dairesi Mümeyyizi

olmuştur. 1849 yılında ise, çalıştığı dairede kendisine baştercümanlık verildi. Yine aynı yıllarda, Macaristan mültecileri ile ilgili kendisine diplomatik bir vazife verildi. Bu vazife ile iyice devlet erkanındaki nüfuzu ve karakteri yükselmiştir. Padişahın bizzat lütfuna mazhar olma şerefine erişmiştir. (BÖLER, 2011: 3)

1849 yılında, bir Fransız Şairi olan Lamartine, Türkiye'ye ikamet etmek için başvurur. Kendisine Aydın ilinde bir arazi verilir. Bu işleri takip ve kontrol etmesi amacıyla, Büyük Türk Yazarı Ahmet Vefik Paşa görevlendirilir. 1850 tarihinde ise bu işlerin ardından kendisine oldukça önemli bir rütbe olan Ulah ve Boğdan Eyaletlerinin baş komiserliğine atanmıştır. (SÜREYYA, 1996: 225) Bu atama ile yerli halk, büyük bir coşku yaşamıştır. Nitekim Ahmet Vefik Paşa, pek çok sorunun üstesinden gelmiş ve halkı kendisine sevdirmiştir. Ayrıca Rusların bazı faaliyetlerinin önüne geçmiştir.

1851 tarihinde, danıştay kurulu üyesi olmuş, ardından Tahran Büyükelçisi olmuştur. İran'ın başkenti olan Tahran'da Türk devletini büyük bir vakar ve saygınlıkla temsil etmiştir. Burada 4 yıl boyunca hizmet eden Ahmet Vefik Paşa, bu sayede bildiği dillere yepyeni bir dil eklemiş, Farsça'yı yerinde öğrenmiş ve Fars kültür ve coğrafyasını yakından tanıma fırsatı bulmuştur. (PAKALIN, 1942: 6)

Ahmet Vefik Paşa'nın rütbeleri, bununla sınırlı değildir. Nitekim 1857 tarihinde Osmanlı Devletinin Adalet Bakanı olmuştur. Bu, şimdiye kadar almış olduğu en yüksek mevkiidir. Nitekim bakanlık, oldukça kıymetli bir vazifedir. İki yıllık bakanlık ardından, 1859 tarihinde Paris Büyükelçisi olmuştur. 1861 yılında ise Evkaf-ı Hümayun yani şimdiki adıyla Vakıflar Bakanı oldu. 6 aylık Vakıf Bakanlığı görevi sırasında oldukça önemli vazifelerde bulunan Ahmet Vefik Paşa, pek çok başkanlıkta görev almıştır.

1863 tarihinde Kocaeli, Bursa, Biga, Balıkesir, Manisa, Muğla, Aydın, Antalya, İçel il ve ilçeleri başta olmak üzere, müfettiş rütbesiyle bazı seyahatler gerçekleştirdi. Hiçbir haksız kazanca ve herhangi bir haksızlığa asla göz yummayan namus abidesi

Ahmet Vefik Paşa, haksızlık yapan kişilerce hoş karşılanmadı. Çünkü onların yasal olmayan düzenini ortaya çıkarıp onları cezalandırıyordu.

Tüm Bu haksız tepkilerin ardından 7 yıl boyunca devlet işlerinden uzaklaştırıldı ve emekli edildi. Kendisine geçimini sağlaması için bizzat devlet tarafından bir emekli maaşı bağlandı.(BÖLER, 2011: 5) Bu süre zarfında sahip olduğu tüm dil ve kültür hazinesini eserlere döktü. Bu devlet erkanı ve ricalinden ayrılmasından sonra kendisini edebiyata verdi. Tercümeleler, Tiyatrolar, çeviriler, Ansiklopedik araştırmalar gibi pek çok ilmi faaliyetlerde bulunmuştur.

1871 yılında tekrar devlet işlerine geri döndü. Fakat kendisinin hassas kişiliği, devlet kurumlarına sızmış namussuzların mizacına ters geldiği için, her gittiği yerde sevilmedi. Ardından Eğitim Bakanlığı yaptı. Eğitimde de pek çok yenilik ve reform yaptı. Eğitimi yurt genelinde yaygınlaştırdı.

11 Ocak 1878 tarihinde, tekrar Eğitim Bakanlığı vazifesine getirildi. 25 gün sonra, devletin zirve rütbesi olan Başbakanlığa getirildi. 14 Şubat 1878 tarihinde meclisi kapatılınca, Bursa şehrine vali olarak tayin edildi. 16 Ekim 1882 tarihinde Bursa Valiliğinden azledildi. Memleketi İstanbul'a dönen Ahmet Vefik Paşa, 30 Kasım 1882 tarihinde tekrar başbakan oldu. Yalnızca 3 günlük başbakanlık ardından artık devlet görevi alamayan biri olarak, ömrünün son günlerini, İstanbul Rumelihisarı'nda bulunan evinde geçirdi. Çok geçmeden 1 Nisan 1891 tarihinde hayata gözlerini yumdu. Büyük Türk Yazarı Ahmet Vefik Paşa'nın cenazesi, İstanbul Rumelihisarı'nda bulunan Kayalar isimli mezarlığa defnedildi. (BÖLER, 2011: 6)

Eserleri:.

Tiyatro (Çeviri):

İnfîâl-i Aşk, Dudu Kuşları, Don Civani, Savruk, Kocalar Mektebi, Kadınlar Mektebi, Tartüffe, Adamcıl, Okumuş Kadınlar

Tiyatro (Adapte/Uyarlama):

Zor Nikâhı, Zorakî Tabib, Yorgaki Dandini, Azarya, Tabîp-i Aşk, Merâkî, Dekbazlık

Tarih:

Salname, Hikmet-i Tarih, Fezleke-i Tarih-i Osmani, Şecere-i Türki (Tercüme)

Sözlük:

Lehçe-i Osmani

Atasözleri:

Türkî Durûb-i Emsâl / Müntehabât-ı Durûb-i Emsâl

Tercüme:

Viktor Hugo - Hernani, Voltaire - Micromega'nın Felsefe Hikâyesi, Fenelon - Telemak, Le Sage - Gil Blas Santillani'nin Sergüzeşti. (BÖLER,2011: 7)

Tiyatro ve Türk Tiyatrosu Hakkında:

İçerisinde komedi ve dram gibi her türden oyunun sahne edilebildiği, karakterler ve buldukları hallerin ayrıntılı ve tek tek açıklandığı, pek çok kısma ayrılabilen eserlere tiyatro eseri denilir. Nitekim tiyatro eserleri, her ne kadar kitap olarak yayınlansa da, amacına uygun olarak bir tiyatro sahnesinde oyuncular tarafından oynanması için yazılmaktadır. (SAN, 2018: 16 -17) Türk Edebiyatında pek çok tiyatro yazarı yetişmiştir. Her ne kadar roman veya şiir gibi gelişme gösteremese de tiyatro, Türk Edebiyatında Ahmet Vefik Paşa gibi yazarlar tarafından gelişme kaydetmiştir.

Tiyatro eserleri, ele aldıkları konular ve bu konuları işlemeleri açısından en temelde 3 ana kısma ayrılırlar. Trajedi türü, dram türü ve komedi türü olmak üzere bu 3 türün çeşitli özellikleri vardır. Bunlardan ilki olan trajedi, trajik olayların aktarıldığı ve polisiye gibi konuların da işlendiği çok geniş bir türdür. Dram ise, acıklı, hüznü, kişiyi duygusallığa yönelten türdür. Komedi ise, komik, esprili, yer yer taşlama ve hicivsel ağırlıklı tiyatro türüdür. Bununla beraber tiyatro eserleri, diğer edebi türlerden farklı olarak, sahnelenmek ve oyuncular tarafından canlandırılmak üzere kaleme alındığı için kendisine has birtakım teknik detayları vardır.

Batılı anlamda yazılmış olan tiyatrolar, Türk Edebi zevkine uygun olarak tarihte ilk defa Tanzimat Dönemi olarak adlandırılan bir dönemde girmiştir. Bu dönemden önceki zamanlarda, Türk Edebiyatındaki tiyatro örnekleri, Karagöz ve Hacivat, kukla gösterileri için hazırlanan metinler, orta oyunu olarak adlandırılan meşhur Türk tiyatro türü, yaşlıların tek kişilik gösteri ile çocuklar için yaptıkları meddah türü ve köylerde halkı eğlendirmek için yapılan köy seyirlik oyunları başta olmak üzere pek çok açıdan tiyatro metinleri yazılıyordu. Tüm bunların ardından, Tanzimat'tan hemen sonra, Büyük Türk Yazarı olan Şinasi, Şair Evlenmesi isimindeki meşhur tiyatro eserini yazmakla, batılı anlamda tiyatroyu, Türk Tiyatrosuna ekledi. Şair Evlenmesi eseri, Türklerin yazmış olduğu ilk batılı tiyatro eseridir. (ÜLGER, 2019: 33)

Tanzimat Dönemi ile beraber, Şinasi'nin ardından Nâmık Kemâl, Ahmet Mithat Efendi, Ahmet Vefik Paşa, Rezaizade Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamid gibi Türk edip ve tiyatro yazarları tarafından, tiyatro eserleri kaleme alınmış ve oldukça geniş bir sahada Türk Tiyatrosu gelişim göstermiştir. Özellikle de Ahmet Vefik Paşa'nın Batı tiyatro örneklerinden yapmış olduğu yaptığı uyarlama türündeki tiyatro eserleri ile de, tiyatro türünün Türk Edebiyatındaki yerleşim göstermesi söz konusu olmuştur. (AND, 2019: 143)

Ahmet Vefik Paşa'nın Belli Başlı Tiyatro Bazı Eserlerinin Konu ve İçeriği:

Tabibi Aşk:

Fransız Yazar Molière'ye ait olan L'amour Médecin isimli tiyatro eserinden hareketle, Ahmet Vefik Paşa'nın Türkçe olarak yaptığı bir uyarlamadır.

Yaşlı bir adam, tüm servetinin yabancı bir damadın eline geçmesinden korkmaktadır. Nitekim bunun için, biricik kızını evlendirmek istemez. Kız, kızın babası, kızın eğitimiyle meşgul olan dadısı ve bir damat adayı olmak üzere 4 kişinin etrafında şekillenen mizahi bir tiyatro metnidir.

Zoraki Tabip:

Oldukça zengin bir adamın, biricik kızı, gencecik bir şair ile izdivaç yapmak, onunla evlenmek ister. Kızın ağa olan zengin babası ise, bu fakir şairle değil; aksine zengin bir koca adayı ile evlenmesini ister. Bunun üzerine gülünç ve yer yer duygusal olaylar zinciri gelişir.

Azarya:

Yine Fransız Yazar Molière'nin en çok bilinen eserlerinden biri olan Cimri isimli eserinin Türkçe uyarlaması olarak karşımıza çıkan Azarya, Büyük Türk Yazarı olan Ahmet Vefik Paşa tarafından Türkçe'ye 1800'lü yıllarda uyarlanmıştır.

Cimri bir insanın başına gelen trajik ve çoğu zaman komik ve absürt olayları anlatan taşlama türünde bir tiyatro metnidir.

Zor Nikâhı:

Ahmet Vefik Paşa'nın en güzel örneklerinden birini verdiği Zor Nikâhı isimli tiyatro eserinde, yaşlı bir adam, kendisinden küçük genç bir kızla evlenir. Tabii bu süreçte çiftin başına bazı talihsizlikler ve gülünç hadiseler gelir. Yaşlı bir adamın etve evlendiği genç bir kızın etrafında şekillenen olaylar silsilesinin takdim edildiği Zor Nikâhı isimli tiyatro eseri, genel olarak komedi alanında yazılmıştır.

Merakî (Hastalık Hastası):

Aklı kıt, saf bir adamın etrafında şekillenen olaylar dizisinin konu edildiği Merakî, diğer adıyla Hastalık Hastası isimli eser, kendisinin saflığından istifade etmek isteyen bir doktorun elinde çektiklerini anlatır. Bu doktor, kendisini gelir kapısı olarak görür ve bununla ilgili olarak kendisini ölümcül bir hastalığa tutulmuş gibi kandırarak parasını alır.

Bu eser, esasında komedidir fakat arka planda bir taşlama ve eleştiridir. Nitekim toplumun cahillik ve saflığına vurgu yaparken, onları kullanan ve onların saflığından çıkar elde eden devlet personelini de eleştirir.

Tartüffe:

Tartüffe isimli bu meşhur ve orijinal tiyatro eseri, kendisini danışman ve eğitmen olarak tanıtır, yüksek mevkiideki insanları aldatan sahtekar bir adamın yaşantısını konu edinir. Aynı zamanda dini kullanan bu adam, sahtekarlığı ile topluma kötü örnek olur.

Yine komedi tadında olan Tartüffe isimli tiyatro eseri, esasında yine bir toplumsal eleştiridir.

Kadınlar Mektebi:

Kadınlar Mektebi ismiyle bilinen bu eser, bir adamın, korumaya yemin ettiği kadınla evlenmesi üzerine kuruludur. Evliliği ahlaki olmayan bu adamın başından geçen hadiseler, toplumu aydınlatacak cinsten önemli bir metindir.

Don Juan:

hikâyesi defalarca farklı yazarlar tarafından anlatılmış efsanevi ve kurgusal bir karakter olan Don Juan ismindeki kişinin yine efsanevi yaşantısını anlatır. Don Juan ismi mecazi olarak "zampara" veya "çapkın" anlamında kullanılır.

Kibarlık Budalası:

Yine Ahmet Vefik Paşa'nın en güzel tiyatro eserlerinden biri olan Kibarlık Budalası, cahil bir adamı konu alır. Cahilliğinden ötürü aynı, zamanda saf olan bu adam, asil ve yüksek mevkiide bir insan olmak için çabalayıp durur. Soylu ve asilzadelerin arasına girmek için yaptığı trajik ve komik eylemleri anlatır.

Dudu Kuşları:

Yine Büyük Fransız yazar olan Moliere'den, 1659 yılında kaleme aldığı "les precieuses ridicules" isimli meşhur oyunundan hareketle Usta Yazar Ahmet Vefik Paşa'nın yaptığı bir uyarlama türündeki tiyatro eseridir.

İki adet taşralı ve saf kadının rol aldığı metinde, bu iki budala kadın, Dudu Kuşları olarak adlandırılır ve bu iki budala kadın etrafında şekillenen olayların anlatıları şeklinde karşımıza çıkan bir metindir. (TANSEL, 1969:120)

Ahmet Vefik Paşa'nın Yazdığı Tiyatroların Özellikleri:

Büyük Türk Roman ve Hikaye Yazarı Reşat Nuri GÜNTEKİN, Ahmet Vefik Paşa'nın edebi şahsiyetinin yanısıra, onun tiyatro anlayışını şu şekilde ifade etmiştir:

"Ahmet Vefik Paşa Türk tiyatrosunun hakiki piri ve patronudur; hakiki sanat tiyatrosunu onun kadar iyi anlayan yetişmemiştir. Ahmet Vefik Paşa, işe Molière'i adapte etmekle başlamıştır; bu demir gibi bir başlangıçtır. Paşa, memlekette yerli malı eserle tiyatro kurulmayacağını biliyordu, fakat yabancı eser tercümesiyle de bunun kâbil olmayacağını anlayacak kadar mütekamil kafalı ve sanat işlerine vâkıftı. Tiyatroda vaka icat etmek ve bunlara enteresan bir piyes kurmak zor iştir. [...] Yerli edebiyatçı birdenbire tiyatro yapamaz, fakat hazır patron üzerine elbise biçip diken terzi gibi hazır bir piyes üzerinde çalışmak suretiyle iyi bir adaptasyon meydana getirilmesi daima mümkündür."

Reşat Nuri GÜNTEKİN'in de ifade ettiği üzere Türk Tiyatrosunun gelişim ve yükselişinde en büyük katkısı olan yazarların başında Ahmet Vefik Paşa gelmektedir. Aynı zamanda müthiş bir devlet adamı olan Ahmet Vefik Paşa, kişilik noktasında bakıldığında oldukça renkli ve çok yönlü bir kişiliğe sahiptir. Bu çok yönlü kişiliği ve renkli karakter yapısı, doğal olarak yazmış olduğu tiyatro eserlerine de yansımıştır.

Henüz küçük yaşlarından itibaren, aile yapısı ve mevkiine de bağlı olarak, oldukça derin bir kültür yapısına sahip olmuştur. Nitekim hayatı boyunca pek çok fikri ve bilhassa edebî şahsiyet ve çevrelerle karşılaşmış, bu minvalde ister istemez kendisini bizzat olayların odağında olmak üzere yetiştirmiştir. Bu minvalde, yapmış olduğu okumalar, karşılaştığı edebi muhitler ve edindiği kültürel zenginlikler

sayesinde lisan, tarih, tiyatro başta olmak üzere oldukça geniş bir edebi alanda eserler sunmuştur.

Bununla beraber bir Türk Poligot olan yani en az 4-5 dil bilen bir lisan insanı olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, mütercimlik faaliyetlerinin bir sonucu olarak pek çok tercüme eserleri de Türk Edebiyatına katması, kendisinin en önemli edebi yönlerinden biridir. Nitekim doğu ve batının dillerine, anadili gibi hâkimiyet kesb etmesi, bunun doğal bir sonucudur. Çevirilerinin eksiksiz ve aslına uygun olarak yapıldığı, eserlerinde yapılan gözlemler sonucu açıkça görülmektedir.

Bununla ilgili olarak yine başka bir Türk Edebiyatçısı olan Fevziye Abdullah TANSEL, Ahmet Vefik Paşa'nın Türk Edebiyatına yapmış olduğu önemli katkıları şu ifadelerle aktarmaktadır:

"Abdülhak Hamid'in 'Türkiye'de Moliere idi' dediği Vefik Paşa, Avrupaî tiyatro edebiyatımız için tercüme ve birer şaheser sayılan adapteleri ile sağlam bir temel atmakla kalmamıştır; memleketimizde ilk salname onun tarafından tertip edildiği gibi, Şecere-i Türkî tercümesi ile tarihî Türkçülük yolunda ilk adımı atan, Anadolu Türkçesinin ilk lügatını, kendinden sonrakiler için senelerce örnek teşkil eden Avrupaî tarzda ilk defa tarih ders kitabı yazan da Ahmet Vefik Paşa'dır." (TANSEL, 1969: 145)

Ahmet Vefik Paşa'nın, diğer tiyatro yazarlarından farklı olarak Türk Tiyatrosuna yapmış olduğu en önemli katkı, hiç şüphesiz, adaptasyon ve tercüme yoluyla edebiyata kazandırdığı Moliere Külliyyatının ürünleridir. Çok iyi derecede Fransızca bilen Ahmet Vefik Paşa, Fransız Edebiyatının tartışmasız en önemli yazarlarından biri olan Moliere'nin eserlerinden hareketle kaleme aldığı tiyatro eserleri ön plandadır. Bu doğrultuda Moliere'den yapmış olduğu adapte ve tercüme

tiyatrolarının ilki, 1869 yılında kaleme almış olduğu ve Zor Nikâhı ismini verdiği meşhur tiyatro eseridir. Adapte tiyatro eserlerinden ilki olan Zor Nikâhı, ilgili tarihte Matbaa-i Âmire'de basımı yapılmıştır.

Yine 1869 tarihinde, Molière külliyyatından Yorgaki Dandini ve Zoraki Tabip ismini verdiği iki ayrı tiyatro eserini de, Türk Tiyatrosuna kazandırmıştır. Nitekim bu tiyatro eserleri, zaman zaman Osmanlı Tiyatrosu'nda temsilen canlandırılmış, sahnelenmiş, köklü bir kültür birikimini Osmanlı toplumuna katma eyleminin dolaylı olarak da olsa başat faktörü olmuştur.

Ahmet Vefik Paşa'nın yapmış olduğu adapte ve tercüme tiyatrolarının elbette ki tek örneği Moliere'den yapılmamıştır. Moliere'den başka pek çok yazarın tiyatro eserini de Türk Edebiyatına kazandırmıştır. Fakat Molière haricindeki diğer uyarlamaların neredeyse tamamı kaybolmuştur. Yalnızca 1886 yılında L. Thibouſt ile E. Lehmann'ın LeTueur de Lions'undan "Arslan Avcıları yahud Hak yerini Bulur" ismini vermek suretiyle çevirdiği iki perdeden müteşekkil komedi türündeki eserler basılabilmıştır. Nitekim Türk Edebiyatı Araştırmacısı olan Mustafa Nihat ÖZÖN'e göre, Molière Külliyyatının ikinci cildinde bulunan sayfalara karışmış olan Hernani'den yapılan çeviri ile ortaya çıkan bir tiyatro eserinden bahsetmektedir. (ÖZÖN, 1978: 54)

Ahmet Vefik Paşa, eserleri Türk Diline tercüme ederken, oldukça güzel bir tercüme hizmeti vermiştir. Bunun başlıca sebebi, şüphesiz, sahip olduğu geniş dil gramer bilgisi ve bununla beraber aynı zamanda o dilin azınlık gruplarının bildiği farklı varyantlarını dahi bilmesiyle mümkündür. Yani Ahmet Vefik Paşa, yalnızca bir dili, ana hatlarıyla değil, onun çeşitleri ve şivelerini de bilmektedir. Bu ise, yapmış olduğu çeviri tiyatrolarının orijinal olmasını sağlamıştır. Özetle Ahmet Vefik Paşa'nın tiyatro eserlerinin bu denli orijinal olmasının temel sebebi, dile olan hakimiyetinden ileri gelmektedir.

Örneğin yazmış olduğu Zoraki Tabip isimli muhteşem tiyatro eserinde, şu orijinal konuşmalar, Ahmet Vefik Paşa'nın dile hakimiyetini gözler önüne sermektedir:

HİMMET - Nah işte kancık tilkinin dediği.

İVAZ - Bu ne canım, fiskos edip duruyorlar. Bana bakıyorlar, acaba niyetleri ne?

KORKUT - Efendim, efendim! Adınız İvaz değil mi?

(AHMET VEFİK PAŞA, 2001: 18)

Ahmet Vefik Paşa'nın, şu an hali hazırda elimizde bulunan tiyatro eserlerinin tamamı, Molière Külliyyatından Türkçe'ye çeviri ve adapte denilen uyarlamalardır. Yani yazarın bizzat kendi dilinde, kendi ürünü olan bir tiyatro metni yoktur. Hepsisi uyarlama ve çeviridir, ve bununla birlikte hepsi Moliere'den yapılmıştır. Adapte veya tercümeden hangisini uygulayacağına ise, şüphesiz kendisi karar vermiştir.

Buna göre eğer bir tiyatro metni, Türk adet, töre kültür ve geleneklerine uygun ise, o eseri adapte etmek yoluyla, kendi birikimi nezaretinde uyarlamıştır. Fakat şayet ilgili tiyatro metni, Türk adetleri ve kültürü göz önünde bulundurularak sosyolojik yapıya uygun değilse, adapte yerine yalnızca çeviri metodu kullanmıştır. Adapte eserlerinde genel olarak köklü bir değişiklik yapmamış, ufak tefek değişiklikler ve dahiller ile ana konudan sapmamıştır.

Bu duruma örnek teşkil etmesi açısından, her ne kadar kaynak Fransız Edebiyatı olsa da, Türkçe adaptesi apaçık ortada olan, fakat beraberinde konu bütünlüğü olduğu gibi korunmuş olan bir örnek vererek açıklayalım. Ahmet Vefik Paşa, yazmış olduğu Merakî isimli meşhur tiyatral eserinde şunları ifade eder:

RİHLETİ - Vay bu ne pervasızlık ! Bu ne cesaret ! Bir halayık parçası boşboğaz, efendisinin karşısında böyle konuşsun, buna cüret etsin !

(AHMET VEFİK PAŞA, 2007 : 16)

Görüldüğü üzere RİHLETİ ismindeki karakter, sinirlenmektedir. Moliere'den yapılan bu adaptasyon, esasında olduğu gibi nakledilmiş, yalnızca sinirlenince ağızdan çıkan sözler, Türk kültüründen yansımıştır. Dolayısıyla Ahmet Vefik Paşa'nın yazmış olduğu tiyatro eserlerinin bir özelliği de, her ne kadar Türk kültürünü yansitsa da aslına sadık kalınmak suretiyle oluşturulmuştur.

Ahmet Vefik Paşa'nın yazmış olduğu tiyatro eserlerinin belki de en büyük özelliği ise, her ne kadar Batı tiyatro geleneğini ön plana çıkarsa da, klasik Türk Tiyatrosundan bir türlü sıyrılmasındadır. Nitekim İstanbul'da dünyaya gelen yazar, Türk oğlu Türk'tür. Her ne kadar küçük yaşta yurt dışına çıksa ve ömrünün önemli bir bölümünü yurt dışında geçirse de, neticede Türk insanıdır. Dolayısıyla tiyatro eserlerinde, batı sevdası görülse de, Türk kültürünü açık bir şekilde görmekteyiz. Ayrıca, Türk halkı arasında var olan seyirlik temâşâ tiyatro kültürü varken, bu Türk geleneğinin tamamen dışında tiyatro eserleri yazması, Türk halkının benimseme ve kabulüne engel olabilirdi. Türk halkını Batı kaynaklı tiyatroya alıştırmak ve onları ürkütüp incitmeden yavaş yavaş tiyatrosal edebi zevklerine hitap edecek şekilde çalışmalar ve birtakım faaliyetler yürütmüştür.

Bilhassa Tanzimat devri ile hemen hemen her şey yenilediği için, Türk Tiyatrosu da buna bağlı olarak yenilenmeye başlamıştı. Ahmet Vefik Paşa'nın öncülük ettiği Batı kaynaklı tiyatroya Türk Halkının adaptasyon süreci, esasında çok zor olmamıştır. Nitekim Türk kültüründe tiyatro örnekleri, Karagöz ve Hacivat, kukla gösterileri için hazırlanan metinler, orta oyunu olarak adlandırılan meşhur Türk tiyatro türü, yaşlıların tek kişilik gösteri ile çocuklar için yaptıkları meddah türü ve köylerde halkı eğlendirmek için yapılan köy seyirlik oyunları başta olmak üzere pek çok açıdan tiyatro metinleri yazılıyordu. Tüm bunların ardından, Tanzimat'tan hemen sonra, Büyük Türk Yazarı olan Şinasi, Şair Evlenmesi ismindeki meşhur tiyatro eserini yazmakla, batılı anlamda tiyatroyu, Türk Tiyatrosuna

eklemekle ilk alıştırmayı yaptı. Geçmişinde tiyatro bulunan Türk Milleti, Ahmet Vefik Paşa'nın öncülük ettiği tiyatro hareketine yavaş da olsa alıştılar. Nitekim yazılan tipler ve karakterler, örneğin orta oyunu olarak adlandırılan meşhur Türk tiyatro türünde de mevcut idi. Yalnızca fark, geleneksel Türk tiyatrosunun, Avrupaî olmasından ibaret olmuş oldu. Nitekim Batıdan da çok önce Türk toplumunda güldürü geleneği yaygınlık kazanmış idi. Dolayısıyla pek de yabancılamadılar. (ŞENER, 1974: 27)

Örneğin Ahmet Vefik Paşa, yazmış olduğu Zor Nikâhı isimli tiyatro eserinde konumuzla alakalı olarak, karakterlerden birini şöyle konuşturmuştur:

İVAZ AĞA - Ne bileyim, ama gücüm kuvvetim yerinde, sapasağlamım.

(AHMET VEFİK PAŞA, 2011 : 8)

Burada da açıkça görüldüğü üzere iki sentez bir cümlede birleşmiştir. Gücüm kuvvetim yerinde söylemi, tamamen Türk kültürüne aittir. Sapasağlamım söylemi ise, sağlamlığın pekiştirme sıfatı olmuş halidir. Her dilde böyledir.

Ahmet Vefik Paşa, yazdığı bütün eserlerde, sade dil anlayışına bağlı kalmıştır. Halk diline yaklaşma çabalarının daha yoğun olduğu tiyatro eserlerinde atasözü, deyim ve halk söyleyişlerine geniş ölçüde yer vermesi onun dil anlayışının bir sonucudur. Kendine has özellikler gösteren şahsî üslûbunu ortaya koymuştur. Ahmet Vefik Paşa'nın siyasi kimliğinin yanında en önemli yararlılığı tiyatro sahasında olmuştur. O, tiyatronun Türkiye'de bir oyun ve sanat olarak uygulanmasına büyük önem verdiği gibi, tiyatro edebiyatımızın kuruluş ve gelişme aşamasında da önemli bir yol gösterici olmuştur.

SONUÇ

Pek çok önemli esere imza atmış, sözlükler ve tiyatro oyunları yazmış, pek çok açıdan Türk Edebiyatına katkılar sunmuştur. 1 Nisan 1891 tarihinde hayata gözlerini yuman Ahmet Vefik Paşa'nın cenazesi, İstanbul Rumelihisarı'nda bulunan Kayalar Mezarlığındadır.

İçerisinde komedi ve dram gibi her türden oyunun sahne edilebildiği, karakterler ve buldukları hallerin ayrıntılı ve tek tek açıklandığı, pek çok kısma ayrılabilen eserlere tiyatro eseri denilir. Nitekim tiyatro eserleri, her ne kadar kitap olarak yayınlansa da, amacına uygun olarak bir tiyatro sahnesinde oyuncular tarafından oynanması için yazılmaktadır.

Özellikle de Ahmet Vefik Paşa'nın Batı tiyatro örneklerinden yapmış olduğu yaptığı uyarlama türündeki tiyatro eserleri ile de, tiyatro türünün Türk Edebiyatındaki yerleşim göstermesi söz konusu olmuştur. Ahmet Vefik Paşa'nın yazmış olduğu tiyatro eserlerinin belki de en büyük özelliği ise, her ne kadar Batı tiyatro geleneğini ön plana çıkarsa da, klasik Türk Tiyatrosundan bir türlü sıyrılamamasıdır.

Ahmet Vefik Paşa, eserleri Türk Diline tercüme ederken, oldukça güzel bir tercüme hizmeti vermiştir. Bunun başlıca sebebi, şüphesiz, sahip olduğu geniş dil gramer bilgisi ve bununla beraber aynı zamanda o dilin azınlık gruplarının bildiği farklı varyantlarını dahi bilmesiyle mümkündür. Bu sayede oldukça orijinal ve güzel tiyatro eserleri kaleme almıştır.

KAYNAKÇA:

1. Ahmet Vefik Paşa, Zoraki Tabip, (Günümüz Türkçesiyle: Yılmaz ÖĞÜT), Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 2001.
2. Ahmet Vefik Paşa, Merakî, (Günümüz Türkçesiyle: Yılmaz ÖĞÜT), Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 2007.
3. Ahmet Vefik Paşa, Zor Nikâhı - Tabibi Aşk, (Günümüz Türkçesiyle: Yılmaz ÖĞÜT), Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 2011.
4. AKÜN, Ömer Faruk, 'Ahmet Vefik Paşa', Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 2, İstanbul, 1989.
5. AND , Metin, Kısa Türk Tiyatrosu Tarihi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2019.
6. BÖLER, Tuncay, Ahmet Vefik Paşa ve Türk Diline Katkıları, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 46. Sayı, Erzurum, 2011.
7. DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat (Eski ve Yeni Harflerle), Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1995.
8. İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal, Son Sadrazamlar, Cilt 2, Dergah Yayınları, İstanbul, 1982.
9. ÖZÖN Mustafa Nihat, Ahmet Vefik Paşa ve Ernani Tercümesi, Kalem Yayınevi, İstanbul 1978.
10. PAKALIN Mehmet Zeki, Ahmet Vefik Paşa, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1942.
11. SAN, İnci, Yaratıcı Drama ve Müze Sanatları Eğitimi, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2018.
12. SÜREYYA, Mehmed, Sicill-i Osmanî 1, (hazırlayan: Nuri Akbayar, Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali Kahraman), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.
13. ŞENER, Sevda, "Moliere ve Türk Komedyası", Tiyatro Araştırmaları Dergisi", Sayı 5, Ankara 1974.
14. TANSEL, Fevziye Abdullah, 'Ahmet Vefik Paşa', Belleten, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1964.
15. TANSEL, Fevziye Abdullah, Ahmet Vefik Paşa'nın Şahsiyetinin Teşekkülü, Hususi Hayatı ve Muhtelif Karakterleri, Belleten, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1969.
16. ÜLGER Nihat Nadi, Tiyatro Sanatı ve Birey Olma, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

ملخص البحث الموسوم (خصائص مسرحيات احمد وفيق باشا)

ولد الكاتب (احمد وفيق باشا) في مدينة اسطنبول في عهد احد السلاطين العثمانيين محمود خان الثاني، وتاريخ ميلاده غير معروف بصورة مؤكدة ولكن بصورة عامة اعطى له تاريخ جدلي في 3 تموز عام 1823.

اكتسب الكاتب ورجل الدولة الكبير (احمد وفيق باشا)، اهمية كبيرة بسبب اثره في الادب التركي . حيث قدم اضافات كثيرة الى الادب التركي في مجال الاعمال المسرحية وتأليف القواميس . حيث نجد في اعماله الادبية الكوميديا والدراما وقد قدم كل ما بوسعه لنقل هذه الاعمال الى المسرح وكان يجسد الشخصيات بأدق تفاصيلها واحوالها ويوضح ذلك بالتفصيل . ونستطيع تقسيم مؤلفاته الى عدة اجزاء اغلبها اعمال مسرحيات . يلعب المسرح دوراً من قبل الممثلين وفقاً لغرضه الذي يؤديه ممثلين مسرحيين في كل مرحلة مسرحية ويجب ان يكتب ويدون . والادب التركي انجب الكثير من كتاب المسرح ومهما اظهروا تقدم لكتابة الشعر والقصة والمسرح الا ان الادب المسرحي التركي سجل تقدماً بواسطة نتاجات (احمد وفيق باشا) وامثاله من الكتاب ومن اهم نتاجاته (الزنبق، طيور التوت، رجولي، ازارياء، فضولي، لحاف دان ديني، زواج صعب، مكتب الازواج، مكتب النساء، حجم صغير) إضافة الى، مسرحية الطبيب القسري، التي دونها بأسلوبه وبقلمه.

ومن ناحية اجمالية تكاملية للموضوع نجد ان هنالك فرق في الطرح عن بقية كتاب المسرح في عصره، بالإضافة الى اسلوبه الساخر، لقد زود خزين الادب التركي المسرحي بنفس جديد مما ادى الى كسب الادب التركي المسرحي بعد اخر .

نبدأ عملنا بهذا الملخص الشامل، ومن اهم الكتاب في القرن التاسع عشر (احمد وفيق باشا) حياته، ادبه، شخصيته، واعماله الادبية، وبعدها التعرف عليه ومقدمة عن المسرح وبعدها التدقيق القصير للأعمال الادبية (احمد وفيق باشا)

ويعد هذا التدقيق وبالأخص اهم اعماله المسرحية والتي هي (زواج صعب، الحب الطبي، فضولي، مسرحية الطبيب القسري) يعمل المسرح هنا مع عناوينه وسيتم الكشف عنه من خلال الاستشهاد بملامحه المسرحية و الذي سيتم اجرا تحقيق بخصائصه المسرحية .

اغمض (احمد وفيق باشا) عينيه عن الحياة في 1 نيسان عام 1891 ودفن في اسطنبول عند الصخور الموجودة في مقبرة (رملي حصار).

الكلمات المفتاحية: (احمد وفيق باشا، المسرح، عمل فني، الادب، يلعب، يلعب دور، خشبة مسرح، ستارة، عمل ادبي، تعليق وفكر، علم الفهم، التواصل، الكادر الشخصي، كتاب المسرح، الدراما).

